

رینووس و خویندنه وهی کوردی

به شیوهی زانستی

hawargaykteb

ههوارگهی کتیب

به شی (٢)

نووسەر : مستهفا ئیلخانی زاده

رینووس و خویندنه‌وهی کوردی به شیوهی زانستی

به شی (۲)

نووسەر : مسته‌فا ئیلخانی‌زاده

«ل» قه‌له‌و (درشت) و «ل» لاواز (خفیف)

در کُردی دو نوع ل داریم یکی ل لاواز که تلفظ آن همانند ل در زبان فارسی است مانند: لئو - مل - بلویر - کل.

دیگری ل قه‌له‌و که در فارسی وجود ندارد و مخصوص کُردی است و در زبانهای ترکی آذربایجانی و انگلیسی وجود دارد مثال کُردی: مال - کال - کولیو - کوله‌که - شالاو.

برای تشخیص (ل) قه‌له‌و از ل لاواز بر روی آن علامت (ʷ) قرار می‌دهیم. در زبان ترکی آذربایجانی این تلفظ وجود دارد مانند: مال و کال و در زبان انگلیسی هر گاه دو حرف LL پشت سر هم بیایند تلفظ مشابه ل قه‌له‌و کُردی را ایجاد می‌نمایند مانند: SHALL - CALL.

حرف (ل) قه‌له‌و یا درشت هیچوقت در اول کلمات نمی‌آید و تمام (ل) اول کلمات ل لاواز یا خفیف است مانند: لئو - لووره .

بیری سه‌به‌رزیه وای لیکردن	باب و کالت به نه‌زانی مردن
بای بلندایی سه‌ر و دل ده‌گرئ	هه‌ر که‌س به‌رزه فره زوو ده‌مرئ
لای جن و دیوه به‌لای زور پتوه	مائی لئوه که لووتکه‌ی کیوه
«هه‌ژار»	

حرف [پ] (قه‌تھو - درشت)

چنانچه نوک زبان به ابتدای سقف زبان چسبیده و به پشت دندانهای فوقانی برسد، تلفظ این حرف ممکن خواهد بود، در حالیکه برای تلفظ [ن لاواز - خفیف] می‌بایست نوک زبان را به پشت دو دندان وسط بالایی نزدیک کرد.

در زبان کُردی همه کلماتی که با حرف (ر) شروع می‌شود حتماً (پ) درشت است عده‌ای را عقیده بر این است که برای حفظ زیبایی کلمه بهتر است علامت (ʏ) بر روی (ر)های اول کلمات گذاشته نشود ولی عده‌ای معتقد هستند (ʏ) از اختصاصات (پ) قه‌تھو یا درشت می‌باشد و باید بر روی (پ)های اول کلمات نیز علامت (ʏ) گذاشت البته امروزه بخاطر مسایل حروفچینی علامت (ʏ) را در زیر (پ) قرار می‌دهند. چند مثال برای پ درشت: پوژ - ریوی - کوپ - غه‌رغه‌ره.

تھو هه‌موو زولفه به زنجیری مه‌که بو منی هه‌ژار
پی‌ره که‌رویشکن له‌گوپ که‌وتبن پاویکی به‌سه

میرزا برایم (ی) نه‌فخه‌م

شاعیر و نووسه‌ری کورد، له سالی ۱۲۰۰ی کۆچی هه‌تاوی له شاری بۆکان له دایک بووه. خوتندنی خۆی له لای برای گه‌وره‌ی میرزا عه‌بدوللای (ی) نه‌فخه‌م ده‌سپێکردوووه و پاشان موقه‌ده‌ماتی سه‌رف و نه‌حو و نه‌ده‌بی فارسی له لای برای زانیای حاجی مه‌لا هادی نه‌فخه‌م‌زاده خوتندوووه و له سالی ۱۲۲۶ ده‌ک فەرمانبەر له ئیداره‌ی دارایی دامه‌زراوه و له سالی ۱۲۶۲ له شاری بۆکان خانه‌نشین کراوه و له سالی ۱۲۷۴ هه‌ر له‌و شاره‌ کۆچی دوا‌یی کردوووه.

میرزا برایم مروّقیکی مائندوو نه‌ناس و دڵسۆز بووه و له ماوه‌ی ژبانی خۆیدا هه‌ولێکی زۆری بۆ کۆکردنه‌وه‌ی میژوو و جوغرافیا و که‌له‌پووری گه‌له‌که‌ی داوه و توانیویه‌تی نه‌م به‌ره‌مه‌ به‌ نرخانه‌ بخولقینن :

۱- دیوانی نه‌فخه‌می (شێعر)

۲- دیاری نوێ (شێعر)

۳- تاریخ فرهنگ و ادب موکریان (بوکان)

۴- تاریخ و فرهنگ و ادب موکریان (مه‌باباد - اشنوویه - سرده‌شت)

۵- قیام ملا خلیل و رد فرمان رضاخان

۶- قیام سمایل‌ناغا شکاک

۷- بنه‌ره‌تی مه‌ته‌لی کوردی (لێکۆلینه‌وه‌)

۸- نه‌وه‌ چیه (قۆلکلۆر)

۹- فیه‌قی شافیه‌ی به‌ هه‌ته‌به‌ست.

نه‌م شاعیره‌ بۆ یه‌که‌م جار له میژووی نه‌ده‌بی کوردیدا له به‌شێکی زۆر له شێعره‌کانیدا به‌ شێوه‌ی ته‌نز(گه‌پ و گاته‌جار) ره‌وشت و ئاکاری خراپ و درزیوی کۆمه‌لگا ده‌خاته به‌ر په‌رسیار و په‌لامار، و ده‌کرێ بکوترێ، داهینه‌ری نه‌م شێوه‌ شێعره‌ به‌ریز میرزا برایم (ی) نه‌فخه‌می بێ. له بنه‌ره‌تی مه‌ته‌لی کوردیشدا سه‌رچاوه‌ و بنچینه‌ی به‌شێک له مه‌ته‌ به‌ کوردیه‌کان روون ده‌گاته‌وه‌.

تمرینات درس هفتم

۱- چرا همزه یک حرف بیصدا است؟

۲- ده کلمه بنویسید که در آن همزه وجود داشته باشد؟

۴- این کلمات را با رسم الخط کُردی بنویسید:

آرد)	(آش)	(اخلاق)	(
ابدأ)	(أركان)	(مأیوس)	(

۵- پنج کلمه بنویسید که (ر) خفیف (لاواز) در آن وجود داشته باشد.

۶- پنج کلمه بنویسید که (و) درشت (هه‌هه) در اول آن باشد و پنج کلمه بنویسید که (و) درشت (هه‌هه) در وسط یا آخر آن باشد.

۷- ده کلمه بنویسید که در آنها حرف (هه) بکار گرفته شده باشد.

۸- ده کلمه بنویسید در آنها حرف [(ل) خفیف، لاوان] به کار گرفته شده باشد.

۹- ده کلمه بنویسید که در آنها از [(ل) درشت - هه‌هه] استفاده شده باشد.

کلمات خارجی که در زبان گُردی وارد شده‌اند

چطور باید نوشته شوند؟

در زبان گُردی از زبانهای دیگر و بیشتر از همه از زبان عربی کلمه وارد شده است. حال باید این کلمات با چه رسم الخطی نوشته شوند.

چنانچه قبلاً گفتیم تعدادی از حروف مخصوص عربی مانند: ط - ظ - ض - ذ - ث - ص. در زبان گُردی چنین نوشته می‌شوند.

ت	ط	به عوض
ز	ظ.ض.ذ	به عوض
س	ث.ص	به عوض

نوشته می‌شود و بجای اعراب از حروف استفاده می‌کنیم یعنی به جای فتحه از «ه» بجای کسره از «ئ» و بجای ضمه از (و) استفاده می‌کنیم و با توجه به نکات بالا تقریباً ۵۰٪ نوشتن رسم الخط گُردی را آموخته‌ایم.

در مورد نوشتن کلمات عربی در زبان گُردی دو نظریه رایج شده است. یکی اینکه کلمات عربی که حروف مخصوص

ربی دارند با همان حروف نوشته شده و در نوشتن آنها از قواعد مخصوص رسم الخط عربی استفاده شود که البته به عقیده ما این طرز نوشتن درست نیست زیرا در نوشتن یک زبان فقط باید از یک نوع الفبا استفاده شود این غلط در نوشتن زبان کُردی با الفبای لاتین بیشتر محسوس است برای مثال کلمه عربی صلح با رسم الخط کُردی با الفبای عربی **سولج** و با الفبای لاتین **sulh** نوشته می شود که چون الفبای لاتین و کُردی از لحاظ شکل کاملاً جدا هستند این تفاوت به خوبی آشکار بوده و لزوم نوشتن کلمات عربی با الفبای کُردی را بخوبی مشخص می سازد.

در مورد نوشتن تشدید در زبان کُردی چون در نوشتن زبان کُردی کاملاً از شیوهی فونتیک استفاده می شود و کلمات چگونه تلفظ می شوند همانگونه هم نوشته می شود در بخش کردن کلمات مشدد تکرار حرف مشدد کاملاً محسوس است پس باید به جای نوشتن تشدید بر روی حرف آنها دوبار نوشت مانند:

بزاز	—	به ززاز
عبدالله	—	عبدوللا
مصلح الدین	—	موسلیحوددین

در کُردی کلمات مشدد کم داریم و می‌توان در نوشتن کلمات مشدد که کُردی هستند هم با تکرار حرف و هم بدون آن نوشت مانند: خللور خللور

در نوشتن کلمات بیگانه هر کلمه‌ای که از زبان بیگانه وارد کُردی شود باید تمام قواعد زبان کُردی (از لحاظ فونولوژی - مورفولوژی و اورتوگرافی) (فونتیک - صرف و نحو و رسم الخط) را بپذیرد مثلاً کلمه‌ی ته‌ماته انگلیسی که تغییر یافته‌ی تومیتوی انگلیسی یا ته‌واو که تغییر یافته‌ی تمام عربی و ثافل که تغییر یافته‌ی عاقل عربی است از نظر ساختاری تغییر پیدا کرده و به مرور در زبان کُردی تثبیت شده‌اند همچنین اگر برای چیزی دو کلمه بیگانه و خودی باشد باید از کلمه‌ی خودی استفاده شود.

۱- در بعضی از لهجه‌های کُردی چنانچه حرف «ک» در جلو یکی از حروف (ی - ئ - وئ) قرار گیرد تلفظی مابین (ک و چ) پیدا می‌کند که به آن ک کلۆر (اجوف) می‌گویند مانند:

کیسه - کیله - کترد - کویر - کویستان

همچنین (گ) نیز اگر در جلو حروف (ی - ئ - وی) قرار گیرد تلفظی میان (گ و چ) پیدا می‌کند مانند:

گیسک - گیشه - گیره - گوینی - هه‌نگوین - نینگوین.

سەید تاهیر هاشمی

شاعیر، لیکۆلەر و خە تەخۆشی بە ناویانگی کورد، بە گۆنەری نووسراوی خۆی ئە کتییی «هەوارگە ی دێان» دا ئە ساڵی ۱۳۳۲ی کۆچی مانگی ئە دینی دەوڵەت ناوا سەر بە ناوچە ی رموانسەری شارستانی پاوی پارێزگای کرمانشان ئە دایک بوو. باوکی «سەید قەیدار» ئە بنە مانی ساداتی سۆلەیی بەرزنجی و دایکی «ئەختەر خانم» کچی فەتاح بەگی سەردار ئە کەرم ئە بە گزادە مانی جانی جوانرۆن.

ئە دەوڵەت ناوا ئە لای مەلا رەحیمی سەیی و برای گەورە ی خۆی سەید وە جیهە ددین و مەلا قەیزۆلای دۆلایی خوتندوویەتی و ئە تە مەنی شازدە سائیدا دەستی بە کۆتە شیعی فارسی و کوردی کردوو و بوو تە شاعیریکی باش و ئە گەن بەرنامە ی کوردی رادیۆ کرمانشانی هەوارگە ی کردوو و بەرنامە یەکی بە ناوی هەوارگە ی دێان پێشکەش کردوو و وتاریکی زۆری سەبارەت بە شیعر و ئە دەب نووسیوو. بە تایبەت ئە شی کردنە وە ی شیعر مانی مەولەوی تاو مگۆزی زۆر شەرەزا بوو و ئە ساغ کردنە وە و ماناییدانی شیعر مانی مەولەوی یارمەتی مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەرریسی داوە بۆ نامادە کردنی دیوانی مەولەوی.

دوو کتیب ئە شوێنە وارە مانی ئە و زانایە بە ناو مانی هەوارگە ی دێان (شیعر) و «مناقب اهل بیست از دیدگاه اهل سنت» چاپ کراون.

ئە و زانە خە تەخۆشیکێ بە ناویانگیش بوو و چەند کتیییکێ بە خەتی خۆشی خۆی نووسیوە تە وە کە یەک ئە وان کتییی: «دە لایلوخەیرات»

سەید تاهیری سەیدزادە ی هاشمی ئە رێکەوتی ۱۳۷۰/۴/۲ رۆژی جێژنی قوربان ئە شاری کرمانشان کۆچی دوا یی کردوو. و تەرمە کە ی ئە دەوڵەت ناوا نێژراو.

هاواره‌به‌ره

هاواره‌به‌ره رۆمانیکه به شیوی ریالیستی. کاک فه‌تاج (ی) نه‌میری نووسه‌ری بۆکانی نه‌و رۆمانه‌ی نووسیه‌و. هاواره‌به‌ره رووداوێکی تایبەت به‌به‌شێک نه‌ نیشتمان‌که‌مان دمگیرته‌وه و پیره نه‌ وشه‌ی جوان و رسته‌نی لادیه‌که‌نی موکریان. نه‌و رۆمانه نه‌ دوو به‌رگدا چاپ کراوه و به‌رگی دووه‌می نه‌ لایه‌ن نووسه‌رموه «میرزا» ناو نراوه. زمانی نه‌و رۆمانه زۆر شیرین و پاراوه و کاک فه‌تاج جگه له‌وی خوئنه‌ران فیری زۆر وشه و زاراوی تایبەتی گونده‌کان دمکا، وشه‌که‌لیکی زۆریش که پێوه‌نشیان له‌گه‌ن که‌رسه و نامرازی کشت و کال و نازده‌نداری له رابوردوودا بووه له‌ فه‌رامۆش بوون و نه‌مان زنگار دمکا. لێ‌ردها بۆ نه‌مونه چه‌ند دینێک له‌و کتێبه به‌ نرخه ده‌خه‌ینه به‌رچاوی خوئنده‌کاران:

نیومرۆی رۆژێکی مانگی بانهمه‌ره، مه‌ر له پانزین دایه، مه‌ر پشتی گه‌رم داهااتوه، شوان خه‌ریکی نان خواردنه، ریخه مه‌ر ولاتی داگرتوه، جی‌جی عه‌رزێ خاوینه به‌ دهمویه گه‌رچی تینی تاو کززی کردوه، دیسان رۆشتن به‌ نیو دێدا ناسان نییه، مه‌ر به‌ ته‌واوی ته‌رمکی گرتوه، ریتکه به‌ بن پیناوموه نووساوه، بۆنی به‌هار، تاوی به‌هار، مەروو زینلوو دمکاته‌وه، چۆله‌که‌یه‌ک جیه‌که‌جیک دمکا، پۆلیک می‌شه سه‌گانه فه‌سه‌ له سه‌گیکی کولکن دمگیرن، ناهینن چاویک گه‌رم کا... یاره‌ جل و جۆری تیک ناوه به‌رمو سه‌حرا بێ، هاوئیری کردوه، نانی خواردوه، مه‌حه‌له‌ی نه‌ویه، مه‌ر هه‌ستی پاشان وه‌رێ که‌وێ. به‌رخ بۆر بوون. مه‌چه‌ک نه‌ستوو. ره‌نگی به‌رگه‌که‌یان گۆراوه. تاو ره‌نگی گۆریوه. ره‌نگی ساواپی نین. له‌وه‌ر زووری کردوون، هیتلیک چلن بوون، به‌عزێک ریخن. له‌وانی ساوازی هه‌روا ژیکه‌ندن. سه‌حه‌ت سووک، خاوین، نه‌رم و نۆل، سه‌رپشتیان له‌به‌ر خاوینی شه‌به‌ق دمدا. به‌رگنی نه‌رم و لوولوو، سمی وردی زه‌ره، خه‌پان، قشیلانه.

تمرینات درس ۸

۱- کلمات بیگانه در زبان کُردی چگونه نوشته می‌شوند و آیا این مختص زبان کُردی است؟

۲- کلمات زیر را با رسم الخط صحیح کُردی بنویسید.
عبدالطلب - صلاح‌الذین - توحفة المریدین - عبدالرزاق

۳- حروفی که دارای تشدید می‌باشند در کُردی به چه صورت نوشته می‌شوند ؟
مثال بنویسید.

۴- (ک) کلور را توضیح داده و برای آن ۳ مثال بیاورید.

۵- (گ) کلور را شرح داده و برای آن ۳ مثال بنویسید.

خودآزمایی (۱)

۱- در این جمله بر روی حروفی که لازم است علامت (ˆ) بگذارید.
کوریکي نازا له چومي مهله‌ی ده‌کرد و کاله‌کي ده‌خوارد.

۲- در این عبارت چند حرف صدادار وجود دارد.
حوسفن عارف يه‌کتيک له نووسه‌راني گه‌وره‌ی کورده.
الف) ☐ ۱۴ ب) ☐ ۱۵ ج) ☐ ۱۳ د) ☐ ۱۱

۳- در کدامیک از کلمات زیر بزرزؤکه وجود دارد.
قرزآل ☐ کاوه ☐ چاره‌سهری ☐ شؤرباو ☐ شووتی ☐

۴- چرا حرف (ر) در کلمه رزؤان درشت است؟

۵- در کدامیک از کلمات زیر مصوت مرکب وجود دارد.
الف: خوین ☐ ب: سوور ☐ ج: گویران ☐ د: دؤلمه ☐

۶- حرف (و) در کلمه‌ی «که‌و» بیصدا است یا باصدا.

۷- حرف (ی) در کلمه شیوه‌ن بیصدا است یا باصدا.

۸- حرف (و) در کلمه گول بیصدا است یا باصدا.

۹- حرف (و) در کلمه بانه و مهریوان بیصدا است یا باصدا.

۱۰- حرف (و) در کلمه‌ی بارام و پیروث بیصدا است یا باصدا.

۱۱- در کلمه‌ی (چووه) باید چند (و) وجود داشته باشد و چرا فقط با ۲ (و) نوشته می‌شود.

۱۲- در کلمه‌ی چؤل و هؤل حروف صدادار کدامند بنویسید.

۱۳- در شعر پائین تعداد حروف صامت چندتا است.

مالی نیوه که له لووتکده کیوه
جینی جن و نیوه به لای زور پیوه

الف: ۱۲ □ ب: ۱۳ □ ج: ۱۱ □ د: ۸ □

۱۴- صدای (ف) به کدام حرف بیشتر نزدیکتر است.

جدانویسی و سرهم نویسی کلمات

مبحث جدانویسی و سرهم نویسی کلمات مبحثی است که هم در زبان فارسی و هم در زبان کُردی در میان زبانشناسان و ادبا اختلاف رأی بسیار است. بخصوص در زبان فارسی این مقوله بسیار مفصل بحث شده و در کتب درسی هم به طور کلی تثبیت نشده و هنوز هم گاهگاهی تغییراتی در کتابهای دبیرستانی و دانشگاهی بر این اساس می‌دهند. در رسم الخط کُردی دو نظریه متفاوت از هم وجود دارد و برای درک بهتر این نظریات ابتدا لازم است به شرح انواع کلمه بپردازیم:

۱. کلمه ساده : کلمه ایست که از یک جزء تشکیل شده باشد و ممکن است مستقل باشد یعنی خود به تنهایی و

بدون کمک کلمه‌ی دیگر دارای معنی کامل و مختص به خود باشد. معنی کامل از این نظر که به کمک کلمه‌ی دیگر برای داشتن معنی محتاج نباشد و مختص به خود یعنی اینکه این معنی فقط مخصوص خودش باشد مثلاً درخت که کلمه ساده‌ی مستقلی است و در موقع شنیدن این کلمه جسمی را که دارای ریشه و ساقه‌ی نسبتاً ضخیم و شاخه و برگ است به نظر می‌آوریم که این صفات مختص به این جسم است. کلمه مستقل نظیر:

ویتجه - دار - سبی - سینه‌ما - چوار - خهوتن - نهو - زور.
چنانچه دقت کنیم یکی از اقسام کلمه هستند.

ویتجه و دار = اسم

سبی = صفت

نهو = ضمیر

سینه‌ما = اسم

زور = قید

چوار = عدد

خهوتن = مصدر

الف کلمه ناقص : به کلماتی گفته می‌شوند که به تنهایی دارای معنی نیستند و با کمک کلمات دیگر د جمله ادا می‌شوند مانند :

ادوات الحاقی - حروف اضافه - حروف عطف - ندا - نشانه.

ب کلمه مرکب : کلمه ایست که از دو کلمه‌ی مستقل ساده یا یک کلمه مستقل ساده و یک کلمه ناقص تشکیل شده باشد که در حالت اول در کُردی به آن وشه‌ی لیکدراو و در حالت دوم به آن وشه‌ی دارژاو می‌گویند.

مثال برای کلمه مرکب که از یک کلمه ناقص و یک کلمه مستقل درست شده باشد (دارژاو) : پیده‌نگ - باشر.

حال که با کلمات مستقل، ناقص و مرکب آشنا شدیم به شرح نظرات مختلف درباره‌ی جدانویسی و سرهم نویسی و نظر خودمان می‌پردازیم :

هر واژه‌ای که معنی مستقلی دارد باید بصورت جداگانه نوشته شود و واژه‌ای که دارای معنی ناقص است و با اضافه شدن با واژه‌ی دیگر صاحب معنی می‌شود و یا با پیوستن به واژه‌ی مستقلی معنی دیگری به غیر از معنی واژه‌ی مستقل

که به آن اضافه شده بوجود می‌آورد باید بصورت سرهم نوشته شود. لازم است در مورد سرهم‌نویسی و جدانویسی کلمات موارد زیر رعایت کنیم :

۱- افعال ساده در جمله بصورت جداگانه نوشته می‌شوند
مانند :

پیروٲ له بارامی دا

نیشتمان روٲشت

رزگار کاری کرد

۲- کلمات مرکبی که از دو جزء معنی‌دار مستقل بوجود آمده‌اند و پس از ترکیب معنی تازه‌ای به وجود می‌آورند باید سرهم نوشته شوند.

ری + ینوان = ریٲینوان

گوی + گرتن - گویگرتن

۳- ٲیشوند (ٲیشگر) و میانوند (نیٲوانگر) و ٲسوند (ٲاشگر) به کلمه می‌چسبند.

مانند : بینکس - لیدوان - چاوینکه‌وتن - کارتیکردن - له‌ویدا - مسگر.

- ۴- صفت تفضیلی (ناوه‌لناوی سهرئ) به اسم پیش از خود می‌چسبد مانند : چاکتر - خوشتر - قوولتر - ترسه‌نوکرتر.
- چنانچه (تر) به معنی دیگر باشد باید جدا نوشته شود مانند : کاریکی تر - به‌رخیکی تر - مالیکی تر - جاریکی تر.
- ۵- حرف عطف (و) که کلمات یا عبارات و جملات را بهم مربوط می‌کند به کلمه پیش از خود نمی‌چسبد.
- مانند : بانه و مهریوان خوشن - ریبین و ناسوس بران.
- ولی اگر حرف عطف (و) باعث بوجود آمدن معنای تازه‌ای در کلمه‌ی مرکبی که با کمک حرف عطف (و) بوجود آمده است، شود (و) به کلمه ماقبل خود می‌چسبد.
- مانند : خرینگوه‌ور - زرموکوت - نهرمونؤل .
- ۶- (ی) اضافه باید به کلمه پیش از خود بچسبد.
- مانند : بۆکانی - غیرفانی - خوارده‌مه‌نی

هیدی

ئهو شاعیره ناوی خایید کۆری حاجی حه‌مه‌دناغا، کۆری حاجی عه‌وتناغا و له عه‌شیره‌تی دینوگرییه و له سالی ۱۳۰۶ی هه‌تاوی له دینی شینغالی سه‌ربه شاری مه‌هاباد له دایک بووه و له گوتلی شینغالی و شاری مه‌هاباد خوتلندهوه‌تی و شارمه‌زاییه‌کی ته‌واوی له ئه‌ده‌بی فارسی و کوردی په‌یدا کردووه و هه‌ر له سه‌ره‌تای لاویه‌وه شیعری کوتووه. هیدی له سالی ۱۳۴۲ی هه‌تاوی په‌ریوه‌ی کوردستانی عێراق بووه و له ریزمکانی شۆرش کوردستانی ئه‌وه‌دیودا ده‌ستی به خه‌بات کردووه و ماوه‌یه‌کی زۆر له ئیزگه‌ی شۆرش و کاروباری رووناکبیری کاری کردووه و پاش تیکه‌چوونی شۆرش گه‌راوته‌وه ئیزان و له عه‌زیمیه‌ی که‌ره‌ج نیشته‌جی بووه و پاشان له‌سه‌ر داخوازی کاک مه‌سه‌وود بارزانی چووه بۆ کوردستانی عێراق. نیستا له شاری هه‌ولێر ده‌بن و ئه‌ندامی کۆری زانیاری کورده و له لایه‌ن سه‌رۆکی حکومه‌تی هه‌ریه‌م په‌لی هاوتای وه‌زیری پندراوه.

هیدی شاعیریکی به هه‌ست و ناسک خه‌یا له و له بواری شیعری جوانی و عاشقانه بێ‌هۆنه‌یه و شیعری نیشتمانیشی زۆر کوتووه. به‌ره‌مه‌ی چاپکراوی ئه‌و شاعیره مه‌زنه سێ کتێبی: کاروانی خه‌یال(شێعر) ناوتنه‌شکاو(بیره‌مه‌ری) و وه‌رگێترانی کتێبی کورد و کوردستانی واسیلی نیکیتین له فارسی بۆ کوردیه. هه‌وادارین ئه‌و شاعیره ته‌مه‌نیکی زۆری تر بژی و هه‌روه‌ها غه‌مه‌ت به کولتوور و ئه‌ده‌بی له‌ته‌وه‌که‌ی بکا.

رەشىد قەلى

لىكۆلەر و ئەدەبىي كورد «رەشىد قەلى» ئە سالى ۱۹۴۸ ئە شارى دھۆك ئە دايكېوۋە و خوتلاندى خۆى ئە شارمكالى : دھۆك، ھەولېر و سىلمانى و مووسى لىكۆلەر و ئە سالى ۱۹۷۱ بووئە ئەندامى يەكەيتى نووسەرانى كورد و ھەر ئىستا ئەندامى كۆرى زانىارى كوردە. ئەو مامۇستايە ئە بوارى لىكۆلېنەمى ئەدەبىي ھەولېكى زۆرى داوۋە و تا بە ئىستا ئەم كىتپانەى بە چاپ گەياننوۋە :

- ۱- چەند تىرۋۆلگ ئە سەر رۇژنامەگەرىى كوردى.
- ۲- ەلى تەرماخى يەكەمىن رىزمان نووسى كورد.
- ۳- ئە لھوو بىلەد فرىت (ھەتۇ بەرز دىمىرى) كە لىكۆلېنەمىيەكە ئە سەر شىئەرە ئەتەوايدىيەكالى مامۇستا ھەژر.
- ۴- كىتپىك ئە سەر شىئەرى كلاسكى كوردى.
- ۵- كىتپىك بە زمانى ەدەبىي ئەبارەى خانىنا.

تمرینات درس ۹

۱- مشخص کنید در میان واژه‌های زیر کدامیک مستقل و کدامیک ناقص است.

ترج - شهو - به - نده - هزار - بی - هه‌ل - کار - ان

میوان - پیانو - کج - نا - تر - چاو - نازا - گهر - چوار

واژه مستقل: شهو

واژه ناقص: بی

۲- در کلمات مرکب زیر واژه‌های مستقل و ناقص را مانند نمونه از یکدیگر جدا کنید :

ناوره سووره : ناور + ه + سوور + ه

پندان	کریکار	عوتندموار
پیکار	ناستگر	ناشهوان
کرچوکال	زوردار	پریندار
غهو یکنهوتن	جواتر	چاوینکهوتن

۳- عباراتی را که از نظر سرهم و جدانویسی نادرست هستند بصورت درست بنویسید.

- حه‌سه‌نو که‌ریم بی‌که‌وه یران.

- شق خوش‌ترین و کون‌ترین شاری نازربایجانی روژاوايه.

- بارام دوتن به وی دا رقی.

- کاوه زوری له براكهيدا.

- خەم سەری لێ دام و یارم قەت سەریکی لێ نەدام.

- عیڵ لەتی دەردو دەواکەم وا بە لێوی شەککەرە

- لێ دوان ووت وێریکی زۆرمان لەو بارە دا نەنجامدا.

- لەگەڵم زۆر گەرم و گور بوو.

- خەوزەکە ی بۆکان قوولو یی بنه دوو ماسی تی دا خال له گەردنه

- لەو بارە یەوه شتیکیتر نازانم باش تر وایه له نازاد بیرسی.

سجاوندی (نشانه‌گذاری)

مقصود از «نقطه‌گذاری» یا «سجاوندی»، به کار بردن علامت‌ها و نشانه‌هایی است، که خواندن و فهم درست مطالب را آسان می‌کند و در رفع بعضی ابهامات کمک می‌نماید.

۱. خال - نقطه (.)

نقطه در موارد زیر به کار برده می‌شود:

الف - در پایان جمله‌های کامل خبری یا انشایی، مانند:

- حسن، یکی از شاگردان خوب کلاس است.

- حه‌سن، یه‌کیتک له قوتاییه باشه‌کانی پوله.

مبادا که ماشین تو را زیر بگیرد.

نه‌وه‌ک ماشین وه‌به‌رت دا.

ب - پس از هر حرفی که به صورت نشانه اختصاری به کار رفته مانند:

ک.د. (کریم دافعی)

سال ۴۵۸ ق.م. (قبل از میلاد مسیح)

سالی ۴۵۸ پ. ز (پیش زاین)

یادآوری: هرگاه دو جمله کامل با «و» به یکدیگر عطف شوند، نقطه در پایان جمله دوم گذاشته می شود مانند:
از دوستم آزردہ خاطر بودم و بہ همین جهت بہ خانہ او
نرفتم.

لہ ہاوالہ کہم تورا بوم و بویہ نہ چوومہ مالیان.

۲. کژما - ویرگول (،)

ویرگول نشانۀ توقف یا درنگ کوتاہی است کہ در موارد زیر
بہ کار می رود:

الف - میان عبارت ها یا جملہ های غیرمستقلی کہ در مجموع
یک جملہ کامل را تشکیل می دهند، مانند:

- پس از چند سال تنہایی، یک ہفتہ پیش، با دختری ازدواج کرد.

- پاش چہن سال تہ نیایی، حدوتوویہ ک لہوہ پیش، کچیکی مارہ
کرد.

- زمستان امسال، با برف و سرما فرا رسید.

- زستانی تہو سال، بہ بہ فر و سہرماوہ ہات.

- آن جا کہ آب ہست، آبادی ہست.

- ہر جئیہ ک ناوی بی، ناوہ دانشی دہی.

- هرکس ورزش کند، تندرست می‌شود.
- هر کس ورزش بکند، تندرست ده‌بن.
- روزه بگیرید، تا تندرست شوید.
- به‌رؤو بن، هه‌تا تندرست بن.
- ب - آن جا که کلمه یا عبارتی به عنوان توضیح در ضمن جمله یا عبارتی دیگر آورده شود، مانند:
- دیروز، روز عید فطر، به تبریز آمدم.
- دوتین، رؤزی جیژنی ره‌مه‌زان، هاتمه ته‌وریز.
- سعدی، شاعر بلند آوازه، اشعار زیادی گفته است.
- سه‌عدی، شاعیری به‌ناوبانگ، شیعی زور کوتووه.
- ج - آن جا که در مورد چند کلمه اسناد واحدی داده می‌شود. مانند:

- حسن، احمد و علی برادرند.
- حسه‌ن، نه‌حمه‌د و عه‌لی بران.
- سعدی، حافظ و خواجو از شاعران بلند پایه هستند.
- سه‌عدی، حافظ و خواجو و له‌شاعیره به‌رزه‌کانن.

د - برای جدا کردن اجزای مختلف نشانی اشخاص یا مرجع و مأخذ.

- آقای علی رحیمی، دانشکده ادبیات، سال سوم.

- ثاغای عهلی ره‌حیمی، زانکوی نه‌دهب، سالی سیته‌م.

- تبریز، خیابان امین، پاساژ کریمی، انتشارات یاران

- ته‌وریز، شه‌قامی نه‌مین، پاساژی که‌ریمی، ئینتیشاراتی یاران.

- سعدی، گلستان، تصحیح دکتر خلیل خطیب‌رهبر، انتشارات

صفی‌علیشاه، تهران ۱۳۶۳.

- سه‌عدی، گلستان، ساغکردنه‌وی دوکتور خمه‌لیلی

خه‌تیب‌ره‌هبر، ئینتیشاراتی سه‌فی‌علیشاه، تاران ۱۳۶۳.

۲. کؤمای خالدار - نقطه و ویرگول (۱)

نقطه - ویرگول، علامت وقف یا درنگی است بیشتر از

ویرگول و کمتر از نقطه که در موارد زیر به کار می‌رود:

الف - برای جدا کردن عبارت‌های مختلف یک جمله

طولانی که ظاهراً مستقل و لکن در معنی با یکدیگر مربوط

می‌باشند، مانند:

- مشک آن است که خود بپوید؛ نه آن که عطار بگوید.

— میسک نه‌وه‌یه بوخوی بوخوش بی، نه‌ک عه‌تار پینی
هه‌لبلی.

— دوست واقعی آن است که یار شاطر باشد؛ به بار خاطر.

— دوست نه‌وه‌یه بتگرینی؛ دوزمن نه‌وه‌یه پیت پینکه‌نی.

ب — در جمله‌های توضیحی مانند:

— و قاصدی نزد او فرستاد؛ قاصدی عاقل و نکته‌دان.

— قاسیدیکی نارده لای؛ قاسیدیکی ژیر و قسه‌زان.

دوو خال — دو نقطه (·)

موارد استفاده از این علامت به شرح زیر است:

الف — وقتی می‌خواهند سخن کسی را نقل کنند، مانند:

علی از بازار آمد و گفت: انگور خوبی خریده‌ام.

عه‌لی له بازاره‌وه هات و کوتی : تریه‌کی باشم کړپوه.

ب — وقتی می‌خواهند چیزی را شرح دهند، مانند:

ما در مدرسه این درس‌ها را می‌خوانیم: تاریخ، فارسی،

حساب ...

ئیمه له قوتابخانه نه‌وه‌ وانه ده‌خوینین : میژوو، فارسی،

حساب ...

ج — هنگام معنی کردن لغات، مانند:

اهمال : سستی

ٹیہمال : مستی

ذکاوت : زیرکی

زہ کاوہت : زیرہ کی

۵۔ جوت کھوان - علامت نقل قول یا گیومہ («...»)

این علامت موقعی به کار می رود که بخواهیم عین سخن با
نوشته کسی دیگر را بیاوریم، مانند:

آموزگارم می گفت : «درس هایت را خوب بخوان.»

مأموستام کوتی : «وانه کانت باش بخوینه.»

۶۔ کھوان - پرائتقز ()

وقتی می خواهیم مطلبی را توی جمله شرح بدهیم آن را توی
پرائتقز می گذاریم مانند:

- مجنون و لیلی (یکی از مثنوی های هفت اورنگ جامی) به
تقلید از لیلی و مجنون نظامی سروده شده است.

۷۔ نیشانه ی پرسیار - علامت سؤال (?)

وقتی جمله صورت پرسشی (سؤال) را داشته باشد، علامت
پرسش (?) به کار می بریم. مانند :

- شما در کدام مدرسه تحصیل می کنید؟

- ثنوه له کام قوتا بخانه ده خویتن؟

- من در مدرسه ایمان تحصیل می کنم.

- من له قوتا بخانه ی ئیمان ده خویتم.

- در کدام کلاس؟

- له کام پؤل؟

- کلاس چهارم.

- پؤلی چواره م.

۸. نیشانه ی سه رسوومان - علامت تعجب (!)

این علامت نشانه تعجب است و برای حالات عاطفی، ندا، و

تأکید و تحسین نیز بکار می رود مانند:

- عجب باغ دلگشایی است!

- چ باغیکی خوشه !

- عجب خانه قشنگی است!

- چ خانوو یه کی جوانه !

۹. کۆمه له خان - نقاط تعلیق (...)

وقتی سخن به مناسبتی قطع شود یا ناقص بماند، برای نشان

دادن بریدگی کلام باید نقاط تعلیق (...) به کار برد. چه در

اول و چه در آخر عبارت باشد مانند:

- او دارای صفات حسنه‌ای نظیر شجاعت، سخاوت و... می باشد.

- نه و خو و خده‌ی باشی وه ک : نازایه‌تی، سه‌خاوت و ... هه‌یه.

- ... و حالا تصمیم گرفته‌ام که به کسی ارفاق نکنم، همین یک بار کافی است که...

- ... نیدی بریارم داوه چاکه له‌گه‌ل کەس نه‌که‌م، هه‌ر نه‌و یه‌کجاره به‌سه ...

نالهی جودایی

کتیبی نالهی جودایی یه کینگ له دوو کتیبه شیعرمکی سید
مه مه دئه مین (ی) شیخوئیسلامی ناسراو به ماموستا هین (ه) که له
چهند پارچه شیعی مه سنهوی و شهزل و دوویدی پیکهاتوو. بهرترین
شیعی لهم دیوانه مه سنهوی نالهی جوداییه. شاعیر لهم شیعرمدا دورد و
ژانی دووری و جودایی له زند و مه لهند و خیزان و هاوانانی به
شیوهیکی به سۆز دهربروه. لیرمدا به شیک لهم شیعره بهرزه بو و نه
دینینهوه :

گوردواری لهی و ناته جوانه کم
رو نه کم، باوانه کم، خیزانه کم
لهی نهوانهی هت له بیرم ناچنهوه
نیسته بمیین، نهی دهناسنهوه
روژگار هاریمی وک له سپۆنی ورد
تاو و تینی لیبریوم دهرده گورد
دوردی دووری دوردی دووری کوشستی
دوردی وشیاری و سه بووری کوشستی
دوردی یاران و واتانی خوشه ویت
لینی بریوم سه بر و هوش و تاو و برست
نال له نالم تیکه لی مهی گوردوه
شیوه نیکم پتیه لهی نه یکردوه

نالہ نالی من درمگہ زوو نییہ
پارچہ گوشتیکہ دلی من روو نییہ
نالہ نالی من رموایہ زور رموا
چونکی قانونی تہییمہ ت وایہ وا
ہر کسی کو دور ماند از اصل خویش
باز جوید روزگار وصل خویش

تعرینات درس ۱۰

متون و جملات زیر را نشانه‌گذاری کنید.

سپینوزا □ فیلسوفیکی فرانسه‌یی ده‌لر □ نیمه نه‌گەر بمانه‌وئ ده‌سه‌له‌ی شهر
چاره‌سەر بکه‌ین □ زور هاسان گوشه‌نیگامان ده‌گۆری □ تیروانینه‌کانمان جی‌اواز
ده‌ییت و له‌وانده‌یه نه‌و شهر‌ی که ماهیت‌که‌یمان به شهر له شه‌لهم دعا □ به
چلکه وهرسووی □ هه‌ل‌ب‌ت نه‌وه له میژوودا زور جار که لکی خراپی لی‌وهرگیرا □

(عه‌بدو لخالقی به‌عقوبی : سروی ژماره ۲۳۵)

بارام به پیرۆتی کوت □ هه‌وانی باش نه‌ویه بارت ل‌سووک کا □ نه‌کی بارت ل‌تقورس کا □

مامۆستا سه‌یک و شیوازی رۆمان نووسین لای نی‌وه چیه □
□ من هه‌ر له سه‌ره‌تاوه باوه‌رم وابوو □ که سه‌ره‌ری بۆ رۆمانی ریالیزمه □ که
نه‌ویش بی‌گومان زور شی‌وی هه‌یه □

وتووێژێک له‌گه‌ڵ چیرۆکنووس حوسین عارف

مستعفا ته‌لخانی‌زاده

گوفاری □ سروه □

ژماره ۲۱۶ □ یانمه‌ری ۱۳۸۳

نازاد تاریخی کاوه‌ی ده‌کرد و ده‌یکوت □ پ‌ه‌ن پ‌ساوتکی میهره‌بانه □ هه‌موو که‌س
خۆشی ده‌وێ □

نااس □ نه‌و وه‌حشی شه‌زاله که‌س و به‌هر داوی نه‌که‌وت □

چو‌نکه شاهینی دوو‌چاوی ت‌سیژ □ دایم سه‌ر نه‌کا □

نکاتی را کہ باید در نوشتن یک متن رعایت کنیم :

- ۱- آنرا با رسم الخط (ریتووس) درست بنویسیم.
 - ۲- نکات دستوری را رعایت کنیم.
 - ۳- از نشانه‌های نگارشی استفاده کنیم.
 - ۴- بهتر است جملات کوتاه باشند و تا می‌توانیم از بکار بردن جملات دراز خودداری کنیم.
 - ۵- از نوشتن کلمات نامأنوس و مجعول خودداری کنیم.
 - ۶- تا می‌توانیم از کلمات سره (پہ‌تی) گُردی استفاده کنیم.
 - ۷- بطور خلاصہ در نگارش و نوشتن انشاء و مقالات این سه اصل مهم را رعایت کنیم :
- الف : کوتاه و مختصر و مفید باشد.
- ب : مقصود را به روشنی بیان نماید.
- ج : ملال‌آور و خسته‌کنندہ نباشد.

سَن کەس لێ شاعیرانی ئیلام و کرماشان و گۆران (نەهلی حدق)

غولامەرزەخان (ی) نەرکەوازی

غولامەرزەخان خەلکی نەرکەوازی سەر بە نیلامی پشتکۆزێە لێ دەورە
فە تەجەلیشای قاجاردا ژیاوە و راویژکاری حەسەن خان (ی) والی پشتکۆ
بوو. ئەم گەورە پیاووە لێ نەدەبی عەرەبی و فارسی و کوردی شارمەزاییەکی
تەواوی بوو و بەم زمانانە شیئەری کوتوو. مەناجات (پارێنە) گەیی
نەرکەوازی زۆر بە ناویانگە و بە یەکیەک لێ مەناجاتە هەرە باشەکانی
نەدەبی کوردی دەژمێردرێ. کۆچی دوازی ئەم گەورە پیاووە بە دروستی
نەزانراوە.

شامی کرماشانی

شامورادی موشاق ناسراو بە (شامی کرماشانی) یەکیەک لێ شاعیرە باش و
بەناویانگەکانی ناوچەی کرماشانە. ئەو شاعیرە لێ دەورەری سانی
۱۳۰۰ ی کۆچی هەتاوی لێ گەرمکی چەنانی شاری کرماشان لێ دایک بوو.
ئەو شاعیرە لێ تەمەنی سَن سانییدا بە هۆی نەخۆشی ناوێ (خور وێرکە)
کوێر بوو و پاش ماویەکی کەم لێم رووداوە دایکیشی کۆچی دوازی دەکا و
لێ خۆشەویستی و لاواندەهوی دایک بێ بەش دەبی و لێ دوازدە سانییدا
باوکیشی کۆچی دوازی دەکا و شاموراد تەووشی ژیاوێکی پێر لێ تانی و
کوێر دەری دەبی. ماویەکی لێ مانی مامۆزنی و ماویەکی لێ مانی حاجی
لێ مانوێلخان (ی) موعتەزەبێ دەبی و هۆگری بە شیئەری «مەلا

نه لئاس خان» و «غولامرزا پوور» و «سەيد سەلاح» پەيدا دەكا و ورده ورده دەس بە شیعەر كوتن دەكا. هەر لەو سەردەمانەدا، لە ماڵی ئەمانوللاخان دیتە دەری و بۆخۆی خەریکی كاروكاسی دەبی. هیننیک لە شیعەركانی شامی كۆكرانەوه و بە ناوی «چەپكە گول» لە لایەن بزاوكەرەمەوی سرووش لە ساڵی ١٢٦٧ لە چاپ دراوان و مامۆستا هەژار پێشەكێكی جوان و بە زرخێ بۆ ئەم دیوانە نووسیوه.

شامی گەرچێ كۆچی دوايی كردووه بە نام هەمیشە لە ناو دای گەلەكەكی دایە. شیعەرە درنژمەكە «كرانشینی» ویردی زمانی هەموو هەژاران و لایەنگرانی ئەداران و سەتم لێكراوانە.

سەید یەعقوب مەهیدشتی (سەی یاقو)

ئەو شاعیرە كە لە هۆزی گۆران و پەیرمەوی ئاینی «ئەهلی حەق» كە «یارسان» و «كاكەیی» شی پێندەكوتری. مامۆستا عەلانەددین سەججادی لە كتیبی «مێژووی ئەدەبی كورد» دا مێژووی ئە دایكبوونی سەی یاقوی ١٢٢٨ كۆچی مانگی و ساڵی وەفاتی ١٣٠١ كۆچی مانگی نووسیوه. لە دای قەمشە ئە دایكبووه و گەلگۆی هەر لەو دێیە. شیعەركانی سەید بە شینوازی غەزەل و مەسنەوی و چوارخەشتەكین و زۆر رهوان و جوان و پڕ مانان و بە زاراوەی گۆرانی و كەلۆپی و سۆرانی كۆتیبەتی و لە چەند غەزەلدا پێشوازی (ئەستێقبال)ی ئە شیعری نالی كردووه. سەی یاقو بە زمانی عەرەبی و فارسیش شیعری كۆتووه. لێرهدا غەزەلیك لە غەزەلە جوانەكانی سەید دەخەینە بەر چاوی خوێنەرە:

عه‌زیزان ماه روخساری ژ قه‌وسی نه‌بروان تیری
 وه جهرگم ناشنا که‌ردمن نه‌داردم هیچ ته‌قسیری
 وه‌ناخون سینه شوم که‌ردم وه‌شانم توخمی می‌ه‌ری نه‌و
 وه‌داس نه‌بروان درویم جگر کردم وه‌قه‌لبیری
 سی سانه پاسبانی که‌م ژ ده‌وری خه‌رمه‌نی حوسنت
 ژ سه‌د مه‌ن خه‌رمه‌نی گونا جه‌وی ناده‌ی له وه‌رزیری
 ژ عه‌قل و عیشق جه‌یرانم نه‌زانم قه‌ول کامین که‌م
 نه عیقشم یتیم نه‌دا موهله‌ت نه عه‌قلم کات ته‌دبیری
 سه‌گی پاسی سه‌رایسی سه‌رداران نه‌دمن نانه‌ش
 من عومری پاسه‌بانیم کرد چلونه تو که‌ دنگیری
 روخی زیبای شیرین بی وه‌خوونی کوه‌که‌ن باعیس
 وه‌ها سه‌یاد ته‌ر ده‌س بی (سه‌ید) به‌رچی وه‌نه‌خچیری

چه‌ند قسه‌یه‌ک له‌گه‌ڵ خوێنه‌ری نه‌و کتێبه

فێربوونی خوێندنه‌وه و نووسینی زمانی زگماکی مافی هه‌موو که‌سیکه. بۆیه
فێربوونی زمانی کوردی بۆ هه‌موو کوردیک پێویسته. ئێستا که ئێوه خوێندن و
نووسینی زمانی کوردی به‌ باشی و به‌ شیوه‌یه‌کی زانستی فێربوون، ئه‌رکی
سه‌رشاری هه‌مووتانه بۆ په‌ڕپێدانی زمانه‌که‌تان، تێبکۆشن و هه‌ر به‌وه رازی
نه‌بن ئێوه فێری خوێندن و نووسینه‌وهی کوردی بوون. بۆ ئه‌وهی باشت‌ر شاره‌زای
زمانه‌که‌تان بن و ئه‌وهی فێری بوون له‌بیرتان نه‌چیته‌وه، پێویسته کتێبی به
که‌لکی کوردی بخویننه‌وه و تا ده‌توانن بۆ هاوانان و خزماتان به‌ زمانی کوردی
نامه‌ بگۆرنه‌وه و بۆ گۆڤار و رۆژنامه‌ کوردیه‌کان وتار بنووسن و شت له
زمانه‌کانی دیکه‌را بۆ کوردی وه‌رگیرن.

وه‌رگیران سوودی بۆ زمانه‌که‌ی خۆتان و زمانه‌ بیانییه‌که‌ هه‌یه. هه‌روه‌ها هه‌وڵ
بده‌ن له‌ خوله‌کانی سه‌رت‌ری فێرکاریی کوردی به‌شداری بکه‌ن و ئه‌و شتانه‌ی
فێری بوون، فێری هاوانان و خزماتی بکه‌ن و به‌و کاره‌ به‌ شیوه‌یه‌کی هه‌راو
خزمه‌ت به‌ په‌ره‌پێدانی زمانی کوردی ده‌کهن.

ته‌نیا به‌ هه‌وڵ و تێکۆشانی هه‌موو لایه‌نه و دڵسۆزانه‌ ده‌توانین له‌ ماوه‌یه‌کی
که‌مدا، دواکه‌وتیمان له‌و بوارهدا هه‌ربوو بکه‌ینه‌وه.

ده‌بێ ئه‌وه‌ش بزانیین فێربوونی خوێندن و نووسین و ئه‌ده‌بی زمانی زگماکی بۆ
فێربوونی زمانه‌کانی دیکه‌ش سوودی هه‌یه و هه‌ر که‌س رێنوس و رێزمانی
زمانی زگماکی خۆی به‌ باشی بزانی ده‌توانی باشت‌ر فێری رێنوس و رێزمان و
ئه‌ده‌بی زمانه‌کانی دیکه‌ش ببێ. به‌ تایبه‌ت له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زمانی کوردی و
فارسی دوو زمانی هاوڕیشه‌ و لێک نزیکن فێر بوون و زانیینی هه‌ریه‌ک له‌و دوو
زمانه‌ کاریگه‌رییه‌کی زۆری له‌سه‌ر فێربوونی زمانه‌که‌ی دیکه‌ هه‌یه.

خزمه‌تکاری زمان و ئه‌ده‌بی کوردی : مه‌سه‌فا ئێلخان‌زاده

خودآزمایی (۲)

۱- آیا همزه یک حرف صامت است؟ ☐ بلی ☐ خیر

۲- آیا حرف (ی) در کلمه‌ی پهنیر صامت است؟ ☐ بلی ☐ خیر

۳- آیا حرف (ی) در کلمه‌ی (کهی) مصوت است؟ ☐ بلی ☐ خیر

۴- آیا حرف (و) در کلمه‌ی (کور) صامت است؟ ☐ بلی ☐ خیر

۵- حرف (ک) در کدامیک از کلمه‌های زیر کلور (اجوف) است؟

کالهک ☐ کیله ☐ کاور ☐ کارگ ☐

۶- حرف (گ) در کدامیک از کلمه‌های زیر پر است؟

گاران ☐ گیسک ☐ گیشه ☐ گویر ☐

۷- تعداد حروف صامت در کلمه‌ی شارویران کدام گزینه است؟

☐ ۵ ☐ ۳ ☐ ۴ ☐ ۶

۸- حرف (ل) در کلمه‌ی گولان درشت (قه‌له‌و) است؟ ☐ بلی ☐ خیر

۹- حرف (ر) در کلمه‌ی گاران خفیف (لاواز) است؟ ☐ بلی ☐ خیر

۱۰- حروف مصوت کلمه‌ی گوئلک کدام عدد است؟

☐ ۲ ☐ ۳

۱۱- کدام گزینه زیر طرز صحیح نوشتن (مذمت) با تلفظ و رسم الخط

گردی است.

مذهمت ☐ مه‌ذهمهت ☐ مه‌زه‌مهت ☐

۱۲- حروف مصوت کلمه‌ی ته‌ویندار کدام گزینه است.

الف - ه . و . ن . ا . □ ب - ه . ئ . ا . □ ج - ئ . ا . □
 کدامیک از عبارات زیر از نظر جدانویسی و سرهم‌نویسی صحیح
 نوشته شده است :

بارام له کوپه‌کانی تر زیرمکتره، به دنگهرمی، وانه‌کانی ده‌خویتی و له‌گه‌ن پیرۆت و
 نازاد، هه‌موو روژێ ده‌چنه بازاری ناستگهرمکان و گورجوگۆن ده‌گه‌رینه‌وه.

بارام له کوپه‌کانیتر زیرمک تره، به دڠ گهرمی، وانه‌کانی ده‌خویتی و له‌گه‌ن پیرۆتو
 نازاد، هه‌موو روژێ ده‌چنه بازاری ناسن گهرمکان و گورج و گۆن ده‌گه‌رینه‌وه.

بارام له کوپه‌کانی تر زیرمکتره، به دنگهرمی، وانه‌کانی ده‌خویتی و له‌گه‌ن پیرۆت و
 نازاد، هه‌موو روژێ ده‌چنه بازاری ناستگهرمکانو گورج و گۆن ده‌گه‌رینه‌وه.

در پاراگراف زیر نشانه‌های نگارشی را در داخل مربعها قرار دهید.
 وهک ده‌بیستین نالی له قه‌واری شیعریکی هه‌رووزیدا □ له قه‌واری شیعریکی
 قافییه‌داردا □ که هه‌موو ده‌زانیڠ زۆر چار ره‌نگه شاعیر بکه‌ویته ناو له‌نگانه □ به
 بۆنه‌ی قافییه‌وه □ چه‌لده به شیویه‌کی ریکوینک و به شیویه‌کی جوانی ناسانه باسی
 له مه‌سه‌له‌ی چاو کردووه □

سپینوزا □ فیلسوفیکی هه‌رانه‌یی ده‌ئی □ □ نیمه نه‌گه‌ر بمانه‌وێ مه‌سه‌له‌ی شه‌ر
 چاره‌سه‌ر بکه‌ین □ زۆر هه‌سان گوشه‌نیگه‌مان ده‌گۆرین □ تیروانینه‌که‌نمان جیاواز
 ده‌ییت و له‌وانه‌یه نه‌و شه‌ری که ماهیه‌ته‌که‌یمان به شه‌ر له قه‌لدهم دده‌ا □ به چاکه
 وه‌رسووێ □ □ هه‌لبه‌ت نه‌وه له میژوودا زۆر چار که‌ئکی خراپی لیوه‌رگیراوه □